

na resni umetnostni prireditvi ne bi smela imeti mesta, ker bi se jako poučno prilegala kaki patriarhalični razstavi raznih umetniških »delovanj«, spominov in nagnenj v okviru familiarnih in drugih krogov. Da pestrost razstave vsaj nekoliko nakažemo, navajamo imena ostalih razstavljalcev: Debelakova Mira, Deržaj Edo, Gaggern H., Kolkolj, Kocjančič, Košir Franc, Kralj Mara, Puteani Beno, Robič Margit, Ščuka Cvetko, Škodlar Fran, Šubic Mirko, Šubic Rajko, Vavpotič Bruno, Wamboldt-Imstadt Ana.

Zbog teh in takih stvari je omenjena razstava kajpada dobila pečat prireditve kakega družabnega kluba, ne pa resnega umetniškega dela in je jako neprijetno in deloma tudi deplasirano, poudarjati kvaliteto pri tem mojstru in jo zanikati pri diletantu, visečem poleg njega. To je škoda toliko bolj, ker so na razstavi visela nekatera prav spodobna in značilna nova dela, ki bi že sama po sebi zahtevala popolnoma drug ambient — iz česar naj se oni naši umetniki, ki jim je res do kvalitativnih prireditev, že vendar kaj nauče. Na prilogah 16 do 18 današnjega zvezka prinašamo troje reprodukcij po delih, ki jih je na omenjeni razstavi prvič pokazal France Kralj, v sledečih zvezkih pa nameravamo prinesiti novejša nekaterih drugih umetnikov.

Konec avgusta (30. avg. do 21. sept. 1931) je bila v Jakopičevem paviljonu otvorjena Razstava Kluba likovnih umetnic, ki je pokazala to, da v Klubu razen Slovenk ni močnih talentov. Razstavile so 89 del sledeče dame: Auer-Schmidt L.; Bandur Zenaida, Bojničič Vjera, Crnčić-Virant Lina, Dujšin-Gattin Cata (vse Zagreb), Borelli-Alačević Zoe (Rim), Gorjup-Dufour Renée (Kostanjevica), Hauser Dorothea (Vojnik), † Kobilca Ivana, Kralj-Jeraj Mara (Ljubljana), Ostović Zdenka (Zagreb), Piščanec Elda (Ljubljana), Pregelj Mira (Litija), Rechnitz Elza (Osijek), Roje Nasta (Zagreb), Šantel Avgusta in Henrika, Zupanec-Sodnik Anica (vse Ljubljana). Na prilogi 19 prinašamo reprodukcijo otroškega portreta Anice Zupanec-Sodnikove, ki je poleg drugam usmerjene Mire Pregljeve obvladovala celotno razstavo. Primeroma sta jima sledili obe Šantlovi z dvema akvareloma (gl. tudi »Ilustracija«, 1931, št. 10).

Kmalu za tem je otvoril v Jakopičevem paviljonu prvo razstavo po svojem povratku

iz Amerike Božidar Jakac pod naslovom »Amerika« (od 27. sept. do 24. okt.). V tipu popotnega dnevnika urejeni katalog je obsegal 210 števil, večinoma pastelov, dalje manjše število risb in eno sliko (lastni portret) v olju. Priloga 20 današnjega zvezka prinaša njegovo risbo »Pittsburgh«. O tej izredno bogato obiskani Jakčevi prireditvi (okoli 2500 posetnikov), ki je odrezala tudi gmotno za razstavljalca odlično (okoli 47 podob prodanih), za naše razmere pa presenetljivo dobro, poročamo v sledečem.

11. junija 1931. je praznoval petdesetletnico rojstva slikar France Tratnik, eden izmed utemeljiteljev slovenske umetnosti novejših smeri. Obširnejše bomo o tem umetniku spregovorili v sledečem letniku.

R. L.

Božidarja Jakca »Amerika«

Po svojem dveletnem potovanju se je Jakac vrnil iz one Amerike, ki je še mnogim v Evropi nerazumljiv in strah vzbujajoč svet, posebno pa še evropskim umetnikom, dedičem skoraj neprekinjenih tisočletnih kultur. V tem oziru se je Jakac izpovedal, zlasti še v besedi, kakor vsi drugi njegovi tovariši slikarji. Lažje si je misliti, da se mu je kot Evropecu uprlo ameriško življenje, in ne le kot Slovincu-Novomeščanu, kakor bi rad obrnil v domoljubnem sentimentu. Da pa je naša domača idila že v Evropi sami v nevarnosti, to je gotovo občutil mimo drugih že davno prej, ko je prihajal iz Prage, Nemčije, Pariza itd.

Njegova »Amerika« je ostala solidna in izurjena evropska umetnost, v dobrem in slabem pomenu. Naj nikar ne veljajo opravičevanja, da je navil neumorno ameriško uro in rabil najgibkejši material za barvno risbo: pastel. Odkar ga poznamo, vemo, da je pri njem težko odkriti mejo med rutino in študijem. Njegovo tehnično znanje je med mladimi najširše in najsigurnejše. Za snov se ne preklja, je povsod doma. Formalno je rešen — razrešen. Ali nasprotno: njegov impresionizem je odkril v njem lagodno dekorativno noto, ki je danes bodočnost slikarstva, če prav gledamo. In da je poleg barve zmožen ekspresije v liniji, s katero nas je lirčno navdajal pred 10 leti, je dober kapital. Dotiran z vsemi temi sredstvi, dobre volje in vase upajoč nič

manj naivno kakor Američan, je obrnil pariškimi zmešnjavam hrbet, pustil za seboj vso krhko problematiko konstruktivno razdejanih in podzavestno analitičnih form, vso kozmološko komplikacijo picassóvskih teorij in srečno popotoval po Ameriki.

Danes razstavlja s svoje turneje nad 200 pastelov. Visé, kakor bi položil lepo barvane razglednice po mizi; preveč čedno, preveč sladko, vse preveč omedlno se odvija pestra panorama — po vsem onem preklanem brez glave in repa, v čemer tonemo vsaj z zavestjo, da so izkrvaveli z najhujšim ognjem tudi zadnji utripi starega likovnega carstva. Jakčeve refleksije so blažene idile, vsa kolosalnost in demonija in fantastičnost rabi Jakcu za romantično ogledalo ubranih ravnovesij. Pa je tako nehoté nekaj dobrega prišlo na dan. Glej ga, Jakca, kako odkrito in prisrčno zaveje kaka barva, kak ton, ki se prikrade in razleze po vseh udih. Če le ne bi bilo vse tako večno sinje, ko res tako težko verjamemo, da je kaj takega še mogoče: péle-mêle Tja gredé, porozni New-York, pravcati Niagara, že itak romantični Yellowstone, filmsko bajna Kalifornija, impozantni Grand Canyon in globine morja in vihre neba. Jakac kot pokrajinar, Jakac kot potretist (bodi povedano, da so si Améčani v resnici najbolj drug drugemu podobni ljudje). Jakac se je zopet vrgel z vsem pogumom in nestrpnostjo na prelest nove zemlje in delal sliko za sliko, zdaj v luči, zdaj pod nebotičnikom, tam na ladji, in na skali. Tako napeto in žilavo ni mogel nikoli delati — pa kaj hočete, svojo formulo je imel v žepu, ni bilo časa ne kraja postanka, ne druge rešitve kakor le bežne registracije vtisov, ki bi se dali pomnožiti in razmnožiti še in še. Jakčevo oko je zagledalo, spoznalo, končno pa le videlo spet ono ubranost, ki jo nosi v sebi od kraja do kraja, od človeka do človeka: Pravcato liriko je nabrenkal, nekaj, kar je proporcionalno »evropskemu« čuvstvu, kjerkoli že med starimi mojstri in med novimi, nikdar pa v vrsti umetniškega izraza adekvatne tehnične kulture ali po njej preobrazene dežele. Neprimerljivost stroja in Jakčevega nastroja je tako na dlani, da moremo govoriti le o poizkušeni karakteristiki predmeta z disparatnimi sredstvi. Amerika je in ostane eno — Jakac pa tudi. Občutiti pa je, da je dežela brutalna materija, ki je zmožna prevrniti vsak po-

mislek evropsko-tradicijske konstrukcije, da vpliva na pr. tudi v slučaju koloristične ekspresije na najneposrednejši način barvnega izražanja. Filmski kičkolorit je tukaj domač. Nasprotno pa je Jakčeva barvna intonacija doma po večini iz severnjaške palete. Kjer se je pa ta srečala z večno sinjim nebom, je zdrknila kljub videzu »stvarnosti«, ki je pri Jakcu pač ne more biti, nekoliko na nivo klišejskih reminiscenc. Značilna za te je risba veje ali drevesa na gladkem ozadju, značilni so najbujnejši barvni kontrasti, škrlat in lila in rumeno. Tako so njegove najboljše slike baš one, ki so najbolj impresionistično občutene, iz polteme in polluči in podobnih nastrojenj. Risbe in portreti — zelo, zelo dober salonski mojster, seveda če bi le bil kedaj še tudi salon njegove višine dostojen. Drugače je bolje, da se posveti manj gladki in bolj realistični ilustrativni grafiki, ki je dandanes v sorodu z mnogoobetajočim...

Zaledje evropske umetnosti, odkoder je dobila moč, snov in obliko, je ogroženo že dalje časa. Niti Picasso ne premore več novih metamorfoz, od impresionizma preko starokrščanske in antične umetnosti do konstruktivizma ni niti abstraktni surrealizem rešilna postaja. Za dekorativno slikarstvo pa je snov ali brez pomena ali pa le zelo omejenega.

Jakčevo potovanje je stvar zase, ker je turistično, podjetno dejanje, ljubezen do romanja. Predobro mora vedeti, da bo mogel nuditi le popotne beležke in skice, majhna delca za popotni spomin. Vesel bo spet svojega občinstva, ki si ga je s svojo brezskrbno svežostjo, fino prikupljivostjo in najmarljivejšo produktivnostjo pridobil za vselej. Kdo ga ne bi razumel? Mar nista ravnotežnost in uglajenost formalnega izražanja tako poročstvo? Prednosti brezhibnega pripovedovanja in perfektne stilne zaokroženosti (kakor imenujemo lahko in dobro čtivo) pa more žrtvovati le človek in umetnik nove vsebine, ki mu je značaj današnje borbe intenzivnejše doživetje kakor pa sredstva subjektivističnega iluzijonizma in brezplodna likovna pravila. Kakor pravemu umetniku je pa tudi Jakčevo slikarsko čuvstvo le premočno uklenjeno v podobe, ki so mu postale najosebnejši izraz in v katerih mora po svojem notranjem redu ustvarjati dalje. F. Š.